

Hanna Šteflová: Výuka budoucích časů u vysokoškolských studentů oboru Anglistika / Teaching Future Tenses to University Students of English Philology. Disertační práce, doktorský studijní program Filologie, studijní obor Didaktika konkrétního jazyka. FF UK Praha, srpen 2015. Posudek oponenta

Disertační práce Hanny Šteflová má podle jejích vlastních slov dva hlavní cíle (s. vi), (1) „zopakovat a zlepšit u studentů znalost budoucích časů“, (2) „zjistit, která z metod výuky budoucích časů, deduktivní nebo induktivní, je efektivnější“. Na s. 16-17 (1.1. Objectives of the thesis) upřesňuje, že tyto dva cíle představují tzv. „kvantitativní“ část studie. Vedle toho je tu ještě „kvalitativní“ část. opět s dvěma cíli (s. 17): „1) to obtain feedback from the students about the research and its usefulness to them, and 2) to get an insight into the research participants' preferences for the respective approaches to teaching/learning English grammar.“

Práce je strukturována takto. Po stručné úvodu (kap. 1) přichází teoretická část, která obsahuje Přehled způsobů vyjádření budoucího času (kap. 2), dále kapitolu Teaching English Grammar (kap. 3), popis deduktivního a induktivního přístupu (kap. 4), přehled dosavadního výzkumu efektivnosti těchto metod a jejich oblíbenosti u studentů (kap. 5) a shrnutí teoretické části (kap. 6). Empirická část zahrnuje popis metodologie (kap. 7), popis realizace kvantitativního výzkumu rozděleného do dvou částí. První (kap. 8) pracuje se čtyřmi základními formami vyjádření budoucí reference (*will*, *going to*, přítomný čas prostý a průběhový) a popisuje jednotlivé fáze výzkumu od vstupního dotazníku (115 subjektů, 39 v „induktivní skupině“, 76 v „deduktivní skupině“, alespoň v této části výzkumu; otázky zjišťující údaje o věku, pohlaví, vzdělání studentů atd., ale i otázek typu „myslíte si, že učít se časy je důležité a proč“), samotný výzkum (Session 1), tj. zadání pretestu (zjišťujícího faktické znalosti testovaných slovesných forem pomocí „tasks“ manipulující s formou a exercises, doplňovací, překladové a komunikativní; autorka konstatuje shodné znalosti v obou skupinách, resp. jen „dvouprocentní“ rozdíl), vlastní výukové fáze deduktivní (trvající 8 minut) a induktivní (ca 40 minut), po které následoval posttest ověřující účinnost výuky. V mezidobí před další fází měly deduktivní a induktivní skupiny možnost si připomenout informace z výukové fáze a post testu (handouty, domácí úkoly). Další přípravný krok (Session 2) bylo seznámení s výsledky pre- a posttestu, kontrola domácích úkolů a cvičení. Poslední fázi (Session 3) tvořil revision test (výsledky jsou rozdělené na hodnocení správné formy, významu a pojmenování slovesné formy). Druhá část (kap. 9) kvantitativního výzkumu (průběhový budoucí čas a perfektní prostý a průběhový čas) probíhala v zásadě podle stejného scénáře.

Konečně tzv. kvalitativní výzkum (či spíše introspektivní šetření, kap. 10) je založen na Future Tenses Questionnaire, který má zjistit názor participantů na výzkum, jeho přínosnost (konkrétních částí) pro ně a jejich preference ohledně obou metod a důvody pro upřednostňování té které z nich.

V závěru práce (kap. 11) nejprve autorka vypočítává, které ze slovesných forem odkazujících na budoucnost „required further revision and discussion“ a jak velké procento pravidel jejich užívání respondenti znají (s. 182). Následují výsledky pretest a srovnání výsledků pretestu, posttestu a revision testu v kvantitativním výzkumu u obou částí (testujících jiné skupiny způsobů vyjádření budoucnosti). U obou částí autorka došla k závěru, že výsledky naznačují větší úspěšnost deduktivní metody (ovšem jen o 2% a 8%). V tom se

shodují s některými předchozími studii, ale také s těmi, které žádný velký rozdíl mezi oběma metodami nenašly. Podrobně rozebírá i výsledky „kvalitativního“ dotazníkového výzkumu (70 vyplněných dotazníků, ve dvou etapách, druhá s „ššíčním odstupem). Nakonec autorka vyjmenovává „limitations“ (fluktuační studentů, časový stres atd.).

Považuji tento náčrt cílů a obsahu disertace za důležitý jako východisko pro své námitky a připomínky. Základní problém disertace vidím v celkovém pojetí výzkumu a jeho smyslu. Především účelem výzkumu není subjekty něco naučit (zopakovat a zlepšit u studentů znalost budoucích časů), ale něco nového se dovědět - proto deklarovaná přínosnost výzkumu pro studenty/respondenty (explicitně pak zjišťovaná dotazníkem) je z tohoto hlediska irelevantní. Od disertačních prací se očekává, že rozšíří hranice poznání, zrevidují stávající představy, otevřou nová témata apod. Z přehledu dosavadního výzkumu (kap. 5) o účinnosti deduktivní a induktivní metody ve výuce a preferencích studentů vyplývá, že výsledky jsou nejednoznačné, že použité metody výzkumu nikam nevedou. Proč tedy autorka tento způsob výzkumu replikuje? Co očekávala, že nového přinese? Opravu doufala, že se jedna z metod ukáže jako výrazně výhodnější? A pokud ano proč?

Tím se dostávám k otázce hypotéz. Pokud autorka skutečně očekávala, že jedna z metod bude úspěšnější, měla by mít pro to nějaký důvod, měla by mít pro to připraveno nějaké vysvětlení, které by výzkum buď potvrdil, nebo vyvrátil. Pokud by na druhé straně předpokládala, že obě metody mohou být stejně efektivní a že záleží na okolnostech (např. osobnostním typu a stylu učení studenta), pak by nemělo smysl zkoumat, která z metod je lepší, ale spíše kdy a pro koho je která z nich lepší. Ani náznak hypotézy, ani jiné úvahy takového typu jsem ale nenašel. Výzkumné otázky typu „Which of the approaches to teaching grammar, deductive or inductive, proves to be more effective for teaching future tenses to students of English Philology?“ (s. 75) samy o sobě nic neřeší.

K jednotlivým kapitolám disertace: Ad kap. 2, Overview of the ways of expressing the future – vzhledem k předpokládaným čtenářům práce není jasné, čemu má dlouhý výčet a popis těchto prostředků vyjadřování budoucnosti v angličtině vlastně sloužit (o rozdílu „time and tense“ ani nemluvě) a připadá mi disproportionální. Sejně tak není zcela jasné, proč autorka vyčlenila podkapitoly descriptive reference grammars (2.2) a English grammars for teachers (2.3). Nanejvýš bych čekal, že oba typy gramatik budou kontrastovány z hlediska toho, v čem se liší, jak a jaké prezentují informace o časech a jejich užívání. Proč je jinak zmiňovat? Mimořádně Parrottova mluvnice vyšla v 2. vydání v r. 2010.

Podobně kap. 3 Teaching English Grammar je svým způsobem redundantní. Práce evidentně vychází z předpokladu, že gramatika je důležitá, a polemika s opačným názorem není smyslem práce. Naopak kap. 3 The Deductive and Inductive Approaches na 6,5 stránkách se mi jeví jako silně podhodnocená – vzhledem k důležitosti pro téma práce by se o nich určitě dalo říci mnohem více. Zcela marginální je zmínka o second language acquisition, což je oblast, kterou bych považoval za velmi důležitou. Literatura ze 70. a 80. let, na kterou se autorka odvolává (Piaget, Neubauer, Shaffer, Hammerly, Krashen), patrně neodráží současný názorový konsensus. Stejně tak zhruba je pojata zmínka o learning styles (s. 56-57) a dalších faktorech ovlivňujících učení se cizímu jazyku (pozor, chybně uvedené jméno Selinger místo Seliger). Domnívám se, že zde by snad bylo možno hledat podklady pro hypotézy ohledně preferencí metody výuky.

Nejasnou představou o cíli výzkumu je poznamenána celá empirická část. Ke kvantitativnímu výzkumu by bylo možno vznést celou řadu námitek. Má-li být hlavním smyslem práce testovat efektivnost dvou metod, není třeba to provádět na sedmi slovesných formách a zbytečně experiment zdvojit (část 1 a část 2 kvant. výzkumu). Nejasné je, proč jsou 2 „induktivní“ a 3 „deduktivní“ skupiny subjektů navíc o nestejném počtu (viz Tabulky 1-4, poměr 39 : 76)? Mnohem efektivnější by také bylo, kdyby titíž participanti byli testováni

oběma metodami a výsledky by pak mohly být porovnány objektivně i subjektivně (viz dále). Takto je výzkum sice poměrně rozsáhlý, ale například, jak připouští autorka (s. 188), ze 136 studentů, kteří se na výzkumu podíleli, se jich zúčastnilo všech fází jenom 16. Těžko věřit, že při takovéto fluktuaci, při nesterilně velkých skupinách atd. atd. může výzkum poskytnout konzistentní a spolehlivé výsledky. Není mi zcela jasné, proč byly u respondentů zjišťovány některé demografické údaje (pohlaví, věk, vzdělání) vzhledem k tomu, že při interpretaci výsledků se s nimi nepracuje.

Ad kvalitativní výzkum (kap. 10). Nechme stranou některé problematické aspekty dotazníku (různá doba zadání testu; spekulativní forma otázek: Myslíte si, že teď užíváte různé formy budoucího času více než před výzkumem?; binární, tj. neškálové možnosti odpovědí; fakt, že autorka musela respondenty informovat o metodě, kterou byli ve výzkumu vyučováni, v průběhu vyplňování dotazníku atd.). Smyslem výzkumu, jak bylo řečeno, není zlepšovat znalosti subjektů, proto otázky o přínosnosti výzkumu jsou nepodstatné. Autorka tu nemá být v roli učitele, nýbrž v roli badatele. Dotaz, kterou metodu používali lektoři praktického jazyka v seminářích, předpokládá, že respondenti obě metody bezpečně identifikují (což při povrchním vysvětlení, kterého se jim dostalo, není jisté ani ověřitelné). Dotaz, kterou metodu (v rámci výzkumu) studenti preferují, nedává smysl za situace, kdy každý z nich byl vyučován pouze jednou metodou. Participant z „induktivní“ skupiny se stěžuje, že může vyjádřit k deduktivní metodě, kterou neabsolvoval, stejně jako participant z „deduktivní“ skupiny nemůže vědět, zda by mu induktivní metoda nevyhovovala více. Popis metod na tabuli na tom nic nezmění. Jinými slovy, autorka často vyžaduje od respondentů přibližné odhady a nepodložené spekulace, které nelze objektivně ověřit. Zjištění, že 69 % dotazovaných preferuje deduktivní metodu, vypovídá nanejvýš o jejich předchozí zkušenosti nebo subjektivní představě, nikoli o efektivnosti metod. K podobným závěrům nepotřebovala autorka předchozí výzkum.

Co se formální stránky práce týče, autorka jí věnovala velkou péči – pečlivý desetinný systém v řazení kapitol, 26 tabulek s barevným rozlišením, vcelku solidní angličtina (jen výjimečně komplikují čtení textu překlepy: „In the Present Simple the deductive groups reveal a result with the difference of 7% compared to the deductive groups (90% vs. 83%).“ - s. 100). Trochu překvapující je nevelký rozsah bibliografie, což souvisí s omezeným rozsahem teoretické části práce (47 stran), a některé její formální nedostatky (nejednotné psaní křestních jmen, označení stránek, označení internetových adres, vynechané vnoření [Newmark] a další).

Závěr: Podle mého soudu práce nespĺňuje požadavky standardně kladené na disertační práci. Ačkoli celkovým rozsahem stránek přesahuje požadovaný limit, zvolené téma je spíše vhodné pro diplomovou práci a ani jeho zpracování není podle mého mínění zcela na úrovni doktorské práce. Z těchto důvodů navrhuji klasifikaci neprospěla. Přesto si myslím, že by doktorandka měla mít možnost se obhájit a vyjádřit se k námitkám a objasnit své rozhodnutí ohledně volby tématu a pojetí práce.

V Praze dne 30.8. 2015

prof. PhDr. Aleš Klégr